

УДК 334.7

Д.Л. Тарасенко

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД КАНАДИ

У статті проаналізовано складові політики Канади в контексті сталого розвитку – економічну, екологічну та соціальну – й показано, які законодавчі, організаційні та економічні кроки урядів цієї країни протягом останніх десятиліть уможливили створення «постсоціальної держави», яка, наслідуючи традиції універсалістської моделі «держави загального добробуту», одночасно намагається відповісти викликам XXI століття.

The paper analyzes the constituents of Canadian policy in the context of sustainable development – economic, environmental and social – and shows which legislative, organizational and economic steps of this country's governments over the past decades have allowed the creation of a “post-social state” which, following the traditions of the universalist model of the “welfare state” “, At the same time trying to meet the challenges of the XXI century.

Ключові слова: Канада; політика сталого розвитку; економічний розвиток; екологічний розвиток; соціальний розвиток

Keywords: Canada; sustainable development policy; economical development; ecological development; social development

Постановка проблеми. Задовольняти потреби нинішнього часу, але не ставити під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби – ця основна ідея концепції сталого розвитку, покладена в основу соціально-економічної парадигми, якою послуговується в своєму сучасному розвитку більшість країн світу. Створені в рамках цієї парадигми механізми забезпечення сталого розвитку мають враховувати збалансоване функціонування трьох складових:

- 1) економічної – забезпечення ефективного розвитку виробництва, збалансованого з екологічними і соціальними вимогами;
- 2) екологічної – відновлення та збереження стану природного середовища, що не шкодить здоров'ю людини і природним екосистемам;
- 3) соціальної – поліпшення умов життєдіяльності й відтворення населення, поліпшення його генофонду, підвищення його матеріального забезпечення і якості життя.

І програми стратегічного розвитку, які розробляються задля практичної реалізації цих механізмів, дійсно дозволяють від теоретичних моделей сталого розвитку переходити до практичних заходів, які поліпшують якість життя людей і світ навколо. Досвід країн, які вже багато років живуть і діють за такими програмами, постійно моніторять індикатори свого розвитку і прагнуть до поліпшення їх значення, є необхідною і корисною умовою для розробки подібних програм і моделей в Україні.

Однією з успішних країн, якій вдалося розпрацювати певний комплекс правил, що дозволяє використовувати наявні ресурси максимально ефективним способом без завдання шкоди природним екосистемам, є Канада.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Наукове опрацювання концепції сталого розвитку представлено роботами Дж. Сакса [1], Дж. Блюїта [2], Пітера Роджерса [3], А. Раггамбі та Ф. Рубіка [4], які не тільки фундаментально описують концепцію сталого розвитку, але й дозволяють порівняти прогрес країн та світу в цілому в цьому напрямі.

Розвитку концепції сталого розвитку в Канаді присвячено фундаментальну роботу Брюса Доерна (Bruce Doern) «Енергетична політика Канади та боротьба за «сталий розвиток» [5], в якій автор аналізує ті перешкоди, що постали перед країною на шляху «сталого розвитку». Автор досліджує період з 1980-х років і до початку XXI століття, виділяючи ключові моменти розвитку цієї концепції в Канаді.

Метою статті є аналіз соціальних складових політики Канади в контексті сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу.

Канада — одна з найбільших за територією держав сучасного світу. Вона має величезний потенціал природних та людських ресурсів, і на сьогодні є чотирнадцятою за розміром валового внутрішнього продукту і пріоритетом купівельної спроможності населення. За даними ООН у 2016 році вона була 10 за індексом людського розвитку зі 188 країн (Україна — 88).

Структура ВВП Канади має наступний вигляд: сфера послуг (76 %), промисловість (22 %) і сільське господарство (2 %). Рівень інфляції коливається в межах 1-3 %. Характер економіки — низького ризику, оскільки традиційно банківська система Канади і державні фінансові інституції проводили й проводять досить консервативну політику. У великій мірі саме ця консервативність дозволяє країні впевнено переживати фінансові кризи та не піддаватися глобальним ризикам.

Формально концепція «сталого розвитку» в Канаді бере початок у 1995 році, коли головний ревізор Канади видав указ, який зобов'язував федеральні департаменти створювати свої стратегії «сталого розвитку». І в тому ж році був створений відділ «Комісара з питань довкілля та «сталого розвитку», який зобов'язаний проводити моніторинг того, наскільки добре департаменти справляються з поставленими завданнями [6].

Сьогодні Стратегія Канади спирається на три складові «сталого розвитку», з акцентом на екологічній. З метою більшого залучення громадян стратегія передбачає, що перед прийняттям фінального варіанту відбувається 120 - денна публічна консультація, яка передбачає участь Парламенту, Сенату, Комісара з питань довкілля та «сталого розвитку», а також представників бізнесу та інших зацікавлених осіб. Міністр навколишнього середовища несе безпосередню відповідальність за створення стратегії «сталого розвитку» Канади, яка повинна оновлюватися щотри роки для того, щоб адекватно реагувати на зміни, що відбуваються, контролювати досягнення цілей і виробляти загальну оцінку процесів [7].

Економічна політика.

Оскільки 67% економіки Канади займає третинний сектор — послуги (суспільні, індивідуальні, торговельні), та фінансові операції — то її не тільки можна віднести до постіндустріальних держав, а й зрозуміти, що ідея сталого розвитку «розумне споживання та розумне виробництво» є однією з ключових у прагненні Канади реформувати та скоротити первинний, сировинний сектор економіки, який тут

представлений сільським господарством, рибальством, лісівництвом та видобутком корисних копалин.

Так, з 1990 років і до сьогодні в економіці країни постійно скорочується питома вага рибальства, яке до цього було прибутковим виробництвом в прибережному регіоні Канади (на сьогодні вона становить 0,5% ВВП). Початок такому скороченню поклала т.зв. «тріскова криза» 1992 року, яка зумовила повну заборону тріскового рибальства уздовж східного узбережжя країни і розорення багатьох риболовецьких підприємств, особливо в Ньюфаундленді і Лабрадорі. Наслідки кризи продовжують відчуватися до тепер. Після цього уроку нестійкого розвитку Канада приділяє особливу увагу своїм природним ресурсам.

У лісовій промисловості, наприклад, Канада є єдиною державою, де в Асоціацію лісової промисловості приймають виключно членів, які мають сертифікат сталого лісового благоустрою, виданий аудитором. А це досить висока планка, оскільки лісове господарство Канади вважається найбільш передовим у світі за технологічним оснащенням, організацією управління і екологічними вимогами щодо лісозаготівельних робіт. Окрім того, практично весь лісовий фонд знаходиться в державній власності: 94% всіх лісів знаходиться в провінційній або федеральній власності, що принципово відрізняє Канаду від, наприклад, США, де понад 60% лісів знаходиться в приватній власності. Але володіючи більшою в порівнянні з тими ж США територією товарних лісів, Канада заготовлює лісопродукції в 2, 5 рази менше (в Канаді - 180 млн. м³, в США - 460 млн. м³). Половина лісів Канади залишається до цих пір неохопленою господарською діяльністю [8].

Канада є одним з найкрупніших у світі експортерів сирої нафти (7 місце в світі). За рівнем запасів цієї копалини вона посідає друге місце в світі (дані 2003 року), але понад 95% цих запасів належить до родовищ нафтових пісків у Альберті, які є важкими для видобутку, аніж звичайна нафта. Отже, технології видобутку цієї нафти є більш капіталомісткими і небезпечними для довкілля, аніж звичайні.

Розуміючи, що нераціональні витрати великих додаткових доходів від експорту нафти можуть мати непрогнозовані наслідки для розвитку країни, уряд провінції Альберта у 1976 році утворив Трастовий фонд спадкових заощаджень Альберти в Канаді (Alberta Heritage Savings Trust Fund) з метою: а) інвестування для майбутніх поколінь; б) посилення і диверсифікації економіки; в) поліпшення якості життя; г) створення резерву на чорний день [9].

Стабілізаційний фонд взагалі є прикладом економічної стратегії держави, яка протидіє т.зв. «ресурсному прокляттю» або зводить до мінімуму його негативні наслідки. У стабфонді акумулюються «зайві» кошти, що надходять в економіку країни зі значною часткою ресурсних доходів у бюджетних доходах [10].

Спочатку фонд отримував 30% платежів за користування невідновлюваними природними ресурсами Альберти, що пов'язано з великими запасами нафти. А вже на початку 1980-х рр. фонд видавав позику урядам інших провінцій Канади. Потім грошові кошти фонду використовувалися для важливих інфраструктурних проектів. Після 1987 року доходи від платежів за користування природними ресурсами перестали надходити до фонду і в 1987 році його кошти склали 12,7 млрд. дол. США. Спочатку фонд був створений для економічного розвитку, зараз це в першу чергу довгостроковий ощадний і інвестиційний фонд [9].

В даний час управління коштами фонду здійснюється корпорацією Alberta Investment Management Co. (AIMCo). Корпорація AIMCo, яка раніше входила до складу міністерства фінансів Альберти, стала в 2008 році державною корпорацією провінції, що надає послуги інвестиційного менеджменту великій кількості приватних підприємств. Кошти фонду, вкладені в акції, облігації, нерухомість і альтернативні інвестиції і з метою отримання доходу для провінції.

За даними звіту за третій квартал 1017 фінансового року кошти фонду склали 17,5 млрд. дол. США. Це означає, що за сорок років фонд заробив понад 35 млрд. дол. США інвестиційних доходів, що вплинуло на поліпшення якості життя в провінції і в країні в цілому [11].

Ще однією економічною стратегією сталого розвитку є встановлення ринкових цін на енергоресурси, у результаті чого «створюються стимули для підвищення рівня конкуренції, а відтак ефективності роботи енергетичних систем, ухвалення інвестиційних рішень, удосконалення законодавчої бази для вжиття цільових заходів із метою вирішення проблем довкілля, якості та надійності постачання енергоресурсу» [12].

У Канаді цей процес розпочався у 1985 році з підписання важливої угоди про ринкове регулювання споживчих цін на бензин й інші види палива («Західний договір» уряду Канади, Альберти, Саскачевану і Британської Колумбії), що дозволило забезпечити достатні поставки нафтопродуктів за найбільш конкурентними цінами. Скасування регулювання збільшило потік інвестицій в канадську нафтову промисловість, сприяючи її розвитку.

Цьому процесу сприяють і Міжнародні угоди, зокрема Північноамериканська угода про вільну торгівлю (NAFTA), згідно якої канадські виробники мають пропонувати нафту своїм торговельним партнерам на тих самих умовах, що і канадським нафтопереробним компаніям. Таким чином, канадські виробники вільно можуть продавати нафту на світовому ринку і не зобов'язані приймати більш низьку ціну від канадських нафтопереробних компаній або НПЗ, що діють в рамках угоди NAFTA.

За винятком надзвичайних ситуацій національного масштабу уряд Канади не має повноважень прямого регулювання роздрібних цін на паливо. Згідно з Конституцією Канади це питання відноситься до сфери повноважень провінцій. Деякі провінції вважають за краще не застосовувати дане право регулювання, покладаючись на ринкові сили. Інші регіони, включаючи острів Принца Едварда, Ньюфаундленд і Лабрадор, Нова Скотія, Нью-Брансвік і Квебек, регулюють ціни [13].

Ціни на природний газ в Канаді встановлюються на ринках, де велика кількість покупців і продавців беруть участь в купівлі-продажу природного газу. Двома найважливішими ринками в Північній Америці є ринок Intra-Alberta (також званий ринок АЕСО) і ринок Henry Hub. Канада, США і в меншій мірі Мексика утворюють великий, інтегрований північноамериканський ринок природного газу, і ціни на різних регіональних ринках пов'язані. Поки є достатня продуктивність трубопроводів, що зв'яже регіональні ринки, попит або пропозицію можуть бачити швидко перенаправлені з одного ринку на інший, таким чином, створюється ціновий ланцюжок. У даній ситуації різниця в регіональних цінах приблизно дорівнює вартості транспортування природного газу між цими регіонами.

Екологічна політика. Для проведення екологічної політики сталого розвитку в країні давно уведена і підтримується посада комісара з навколишнього середовища і сталого розвитку, який опікується національними програмами «зелених заходів» і контролює їх виконання по всій вертикалі відповідних органів влади.

Головні органи державного управління з питань природних ресурсів і довкілля: Міністерство природних ресурсів і Міністерство навколишнього середовища Канади.

Їм підпорядковуються провінційні й федеральні органи екологічного регулювання. Зокрема:

- координаційний дорадчий орган провінцій, який спостерігає за діяльністю виконавчого апарату управління, до якого входять фахівці різних галузей, що зорганізують виконання екологічних програм.

- постійно діючі консультативні комісії, що розробляють рекомендації по загальних напрямках діяльності в галузі екології з урахуванням інтересів різних державних органів, ділових кіл і громадських організацій. Прикладом такої комісії є Екологічна рада (провінція Онтаріо); до її складу входять керівники провінційних відомств, відомі екологи, представники бізнесу, які використовують природні ресурси у своїй діяльності або змінюють довкілля в процесі виробництва. Представники цієї ради актуалізують важливі для регіону ті чи інші екологічні проблеми, зорганізують їх експертне вивчення та надають відповідні рекомендації.

- тимчасові робочі групи, які створюються на всіх рівнях апарату управління провінцій і призначені для дослідження конкретної проблеми екологічного розвитку, які виробляють компетентні рекомендації по її рішенню до заздалегідь визначеного урядом терміну. Прикладом може служити проведення круглого столу за участю незалежних експертів.

З перерахованих вище повноважень провінційних органів, можна зробити висновок, що в сфері екологічного регулювання вони виконують досить широкий спектр функцій і ефективно вирішують існуючі проблеми на місцях. Федеральний же уряд залишає за собою лише національні та міжнародні проблеми, наприклад, питання зміни клімату.

Проблема зміни клімату відзначена в Канаді як одна з найважливіших на сьогоднішній день проблем сталого розвитку країни [14]. Канада відповідальна майже за 2 % світових викидів парникових газів, і в 2016 році ратифікувала Паризьку угоду по клімату (UNFCCC COP21), у рамках якої вже розробила важливі кроки для зниження викидів парникових газів. По-перше, у вересні уряд анонсував план з інвестицій 120 млрд USD в інфраструктуру для зниження викидів парникових газів завдяки використанню низьковуглецевих і стійких технологій. По-друге, в жовтні уряд представив діючу по всій країні систему ціноутворення на вуглецеві викиди, яка набуває чинності у 2018 році. Вартість однієї тонни викинутого в атмосферу вуглецю в поточному році складе 10 USD за одну тонну, а до 2022 року - вже 50 USD. До слова, раніше уряд повідомляв, що центральне значення соціальної вартості вуглецю (SCC, «social cost of carbon») знаходиться на рівні 30 USD і може досягати 124 USD.

Поряд з цим в екологічній політиці Канади науковці з Sustainable Canada Dialogues відзначають і серйозний негативний момент, зокрема вони піддають критиці рішення уряду про схвалення проекту з видобутку тихоокеанського північно-західного зрідженого природного газу. На думку вчених, реалізація цього проекту не просто

збільшить викиди парникових газів в Британській Колумбії (провінція на заході країни), але й стане «одним з найбільших джерел викидів в Канаді». Вони зазначають, що підтримка таких ініціатив ставить під сумнів односпрямованість дій уряду і відводить країну від заявленої мети обмежувати глобальне потепління 1,5 градусами Цельсія (як зазначено у Паризькій угоді). За даними досліджень, на які посилаються канадські вчені, для підтримки зростання глобальної температури на рівні нижче 2 градусів Цельсія потрібно залишити без використання половину існуючих резервів газу і одну третину нафти [14].

Вирішенням проблеми, вважають вчені, може бути перенаправлення субсидій у розмірі 3,3 млрд USD, що віддаються сьогодні індустрії викопного палива: «Ці кошти повинні просувати перехід на низьковуглецеву енергію і сприяти тому, щоб службовці в нафтовій і газовій промисловості могли застосувати свої навички в інших областях».

Крім того, вони відзначають, що лідерство Канади в діях проти зміни клімату «необхідно як ніколи». Нещодавно Канада зробила нові значущі кроки: 19 листопада 2017 року міністр з питань навколишнього середовища і зміни клімату Кетрін Маккенна (Catherine McKenna) опублікувала подробиці про дії, спрямовані на чисту енергетику та сталий розвиток в Канаді і світі, а 21 листопада вона оголосила про те, що до 2030 року країна повністю відмовиться від електрики, одержуваного за допомогою вугілля [14].

Показником ефективності політики сталого розвитку, що проводиться державою, є рівень державних витрат на охорону навколишнього середовища. У Канаді основними джерелами фінансування охорони навколишнього середовища є державний і виробничий сектор. На ці два сектори припадають приблизно рівні частки природоохоронних витрат.

Найбільша частка природоохоронних витрат Канади припадає на очистку стічних вод (41%). Належна увага приділяється поводженню з відходами (28%). Ще частина природоохоронних витрат (31%) пов'язана з охороною атмосферного повітря, забезпеченням біорізноманіття [15].

Через визначений федеральним урядом пріоритетний напрям з проблеми зміни клімату підприємства приватного сектора зацікавлені інвестувати в технологічні дослідження. Наприклад, у Канаді запущено виробництво паливних елементів, велика частина якого фінансується федеральним урядом.

Соціальна політика. Сучасна соціальна політика Канади засновується на ініціативах, прийнятих урядовцями середини 20 століття (1967-1974), які виходили з того, що розвиток держави є результатом тривалої еволюції і об'єднали в логічну й раціональну послідовність окремі частини соціальної політики, які й визначили надалі канадську версію держави загального добробуту.

Отже, у 1950-1960 роках соціальне забезпечення громадян в цій країні набуло багатопрофільного характеру. В першу чергу були знайдені можливості для створення принципово нової і більш масової системи вищої освіти. Провінції виділили землю й кошти для створення системи коледжів у межах існуючих канадських університетів.

Було введено систему національного страхування на випадок хвороби, пенсії людям похилого віку були збільшені, а пенсійна система реформована у бік надання пенсії всім, хто досяг відповідного віку; федеральний уряд уперше долучився до фінансування програми соціальної допомоги безробітним та інвалідам у провінціях.

У рамках страхової медицини почала виконуватися загальноканадська програма безкоштовного обслуговування в лікарнях.

Усі ці заходи склалися в Канадський план допомоги, прийнятий наприкінці 1960-х років з метою підняти рівень допомоги і забезпечити ширше коло соціальних послуг від держави. Проте соціальна політика в той період характеризувалася певними економічними і психологічними установками. Високий рівень життя населення дозволяв державі обмежувати своє втручання в соціальну сферу. Основою післявоєнної соціальної політики була повна зайнятість серед працездатних чоловіків за умови, що більшість жінок зайнято домашньою роботою і вихованням дітей. Вона замислювалася як невід'ємний фактор існування суспільства повної зайнятості зі стабільно функціонуючим ринком праці. Звідси її головним завданням було забезпечення виробництва навченою й відносно дешевою робочою силою. Передбачалося, що поставлена мета буде досягнута за допомогою ряду програм в галузі освіти, зайнятості, родинних допомог, регулювання народжуваності. Соціальна допомога призначалася тільки для найбідніших верств і включала страхування по безробіттю і хвороби, пенсійне забезпечення по старості та інвалідності [16].

У процесі реформ 1970-х рр. акцент був зроблений на економічно активні категорії і групи населення. Це було зумовлено поступовим погіршенням економічного становища країни: починаючи з середини 1970-х років, сповільнилися темпи зростання ВВП, щорічний дефіцит бюджету в середині 80-х років перевищив 200 млрд. кан. дол. Стало зрозуміло, що підтримка в таких масштабах соціальних гарантій виступатиме дестабілізуючим фактором подальшого розвитку. Крім цього мало місце подальше нарощування протиріч між федеральним і регіональними урядами Канади. Найбільш рельєфно це проявилось в ситуації з франкомовною провінцією Квебек, яка вважала себе обділеною при розподілі федеральних коштів. Істотний вплив мав також фактор приходу до влади консерваторів (1984-1993). На початку 1990-х років уряд відмовився від «універсальних» програм соціального забезпечення, виплати за якими здійснювалися не за показником бідності, а за соціально-віковими критеріями, а вже в 1993 р соціальну модель Канади було знов трансформовано через уведення принципу «селективності» щодо виплати допомоги, за яким масштаби і пріоритети її надання було змінено.

Під час реформ 90-х років була змінена федеральна система страхування з безробіттю. З того часу фонд виплат почав формуватися тільки за рахунок внесків працівників і роботодавців, а федеральний уряд повністю припинив його фінансування. Внаслідок цього число одержувачів допомоги скоротилося майже вдвічі, але чисельність безробітних зменшилася при цьому тільки на 20% [17].

У 1996 році замість окремого переказу коштів на різні соціальні програми вводився єдиний блоковий трансферт на соціальні потреби. Суми, які надходили через нього, були приблизно на 4 млрд. дол. нижче за ті суми, які надходили раніше.

Відбувся перерозподіл повноважень у сфері соціальної політики за рахунок чого «центр відповідальності» змістився у провінції. Це не зменшило труднощі розподілу й перерозподілу бюджету, а відповідні переговори закінчилися на початку 1999 р підписанням Загальної угоди про соціальний Союз (Social Union Framework Agreement), яка чітко розподілила права і обов'язки кожного з Уряду.

Відбулися значні зміни в системі охорони здоров'я, яка тоді представляла сукупність федеральної і десяти провінційних систем. Так, за даними Канадського

інституту інформації, сукупні державні й приватні витрати на медичне обслуговування склали кінці періоду, що розглядається 102,5 млрд. кан. дол. або 10% ВВП. При цьому державні витрати всіх рівнів становили близько 68%, що в розрахунку на одного жителя досягало 3300 дол. .. Однак якісні та кількісні позиції 80-х років про співвідношення між чисельністю медичного персоналу і чисельності населення було втрачено. Виник дефіцит лікарів і медичних сестер, який був обумовлений перш за все їх відтоком у США, де заробітна плата цього персоналу була значно вищою.

Істотних змін зазнала також пенсійна система. Зараз вона складається зараз з трьох позицій: пенсії за віком, пенсії за працю і приватні пенсійні плати.

У 1996 році запрацювала нова Федеральна програма страхування зайнятості. Її головний принцип полягав у тому, що зайнятість є більш вигідною справою ніж отримання допомоги. Правила 2000-го року досить чітко декларували можливості отримання виплат: претендент повинен відпрацювати не менше 910 годин (22 тижні в перерахунку на повний робочий день) перед тим, як після звільнення претендувати на отримання допомоги. Цим заходом було ліквідовано штат «літунів», які трималися на роботі не більше МІСЯЦЬ.

Зараз страхові виплати складають близько 55% середнього заробітку канадців, однак вони не можуть перевищувати 413 кан. дол. на тиждень (в 1995 році цей ліміт становив 465 кан. дол.), а термін виплат не може перевищувати 45 тижнів. Суттєвих змін зазнали також програми соціальної допомоги та соціальних послуг.

Отже, як зазначають канадські дослідники К. Баттл і Ш. Торжмен, в країні реалізується нова модель держави добробуту - модель «постсоціальної» держави, яка, прагнучи досягти тих же основних цілей соціальної політики, що й держава загального добробуту понад півстоліття тому, водночас намагається знаходити і втілювати в життя нові ефективні механізми цієї політики, що відповідають на економічні, політичні й соціальні виклики XXI ст. У концепції «постсоціальної» держави прямо визнається, що держава не в змозі підтримувати функціонування всього соціального сектора, і тому для розробки і реалізації соціальних програм необхідна допомога таких недержавних суб'єктів, як роботодавці, профспілки, соціальні групи [18].

Висновки

Проаналізувавши складові соціальної політики Канади, доходимо висновку, що Концепція сталого розвитку в цій країні від початку розглядалась як один із способів подолання головних проблем сучасності і тому отримала легітимність на рівні законодавства, остаточно сформувавшись у відповідний закон 2008 року.

Найбільш розвинутою та успішною галуззю канадської економіки є нафтогазовий сектор. Саме з неї уряд країни отримує найбільші доходи і відповідно вкладає в розробку нових родовищ і створення необхідної інфраструктури. У зв'язку з цим економічними трендом найближчого десятиліття мають стати видобуток нафти з бітумінозних пісків за умови подальшого вдосконалення технологій видобутку та видобуток природного газу з поновлюваних джерел енергії, які дозволять в довгостроковій перспективі знизити навантаження на екосистему країни, а при достатньому поширенні запропонувати дешевші альтернативи традиційним джерелам енергії.

Поступово йдуть на спад такі раніш прибуткові галузі які рибальство та лісівництво, зменшується обсяг в ВВП вугільної галузі.

Найбільшим успіхом екологічної політики є зниження забруднення повітря і зменшення викидів вуглекислого газу. Однак, на думку експертів, малоімовірно, що

країна зуміє реалізувати амбітну мету щодо скорочення викидів вуглекислого газу в атмосферу на 17% до 2020 року в порівнянні з рівнями 2005 року.

Соціальна стратегія розвитку Канади також є однією з найрозвинутіших у світі і базується сьогодні на ідеї «постсоціальної держави», підвалини якої закладені ще в середині двадцятого століття як «держави загального добробуту». На сьогоднішній день в системах соціального забезпечення постійно відбуваються зміни у бік удосконалення роботи соціальних служб і більш суворого відбору одержувачів соціальної допомоги. Уряд Канади декларує ідеї зайнятості, розумної ощадливості, партнерства, а також визнає необхідність більш ефективного використання ресурсів громадського сектора для розробки та реалізації соціальної політики.

1. *Sachs J.* The Age of Sustainable Development. Columbia University Press, March 3, 2015;
2. *Blewitt J.* Understanding Sustainable Development, Routledge, 2008. 304 p.;
3. *Rogers Peter P., Jalal Kazi F., Boyd John A.* An Introduction to Sustainable Development, Continuing Education Division, Harvard University, 2006, 404p.;
4. *Raggamby A., Rubik F.* Sustainable Development, Evaluation and Policy-Making: Theory, Practise and Quality Assurance. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2012. 336 p.;
5. *Doern G.B.* Canadian Energy Policy and the Struggle for Sustainable Development. Toronto: University of Toronto Press, 2005. 341 p.;
6. Canada: Winning as a Sustainable Energy Superpower // The Canadian Academy of Engineering URL: <https://www.cae-acg.ca/wp-content/uploads/2013/04/Volumel-LR.pdf> (дата звернення: 19.04.2016);
7. Conférence des ministres de l'énergie et des mines. Faire progresser l'efficacité énergétique au Canada: Résultats à atteindre d'ici 2020 et au-delà // Ressources naturelles Canada URL: http://www.nrcan.gc.ca/sites/www.nrcan.gc.ca/files/oeefiles/pdf/EMC_Report_f.pdf (дата звернення: 24.10.2017);
8. How does the forest industry contribute to the economy? Natural Resources Canada. URL: <https://www.nrcan.gc.ca/forests/report/economy/16517> (дата звернення: 14.10.2017);
9. A History of the Heritage Fund. Government of Alberta. URL: <http://www.finance.alberta.ca/business/ahstf/history.html> (дата звернення: 15.10.2017);
10. *Израилян Е. В., Соколов В. И.* Канада: «мягкая сила» как основа внешней политики державы «среднего ранга». Вестник международных организаций. 2014. Т. 9. № 2. С. 72–94;
11. Alberta's Heritage Fund. URL: <http://www.swfinstitute.org/-fund/alberta.php> (дата звернення: 11.11.2017);
12. Ціноутворення на енергетичних ринках: досвід ЄС та України. URL: http://old.razumkov.org.ua/upload/1463751740_file.pdf (дата звернення: 19.10.2017);
13. *Ахметшина А.Р.* Политика устойчивого развития в Канаде: вопросы содержания и реализации. Вестник Казанского технологического университета, 2010. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politika-ustoychivogo-razvitiya-v-kanade-voprosy-soderzhaniya-i-realizatsii> (дата звернення: 24.04.2017);
14. Scientists rate Canadian climate policies. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/environment/climate-consensus-97-per-cent/2016/nov/28/scientists-rate-canadian-climate-policies> (дата звернення: 13.07.2017);
15. A Global Business Portal for California or Canada (CA) URL: www.finance.alberta.ca/business/ahstf/index.html (дата звернення: 03.10.2017);
16. *Hicks P.* Social Policy in Canada – Looking Back, Looking Ahead. 2008. School of Policy Studies Queen's University. November URL: <http://www.queensu.ca/sps/sites/webpublish.queensu.ca/spswww/files/files/Publications/workingpapers/46-Hicks.pdf> (дата звернення: 11.11.2017);
17. *Немова Л.* Канада: реформы в социальной сфере. США - Канада. 2003. № 4. С. 3-10;
18. *Battle K., Torjman S.* The Post-Welfare State in Canada: Income-Testing and Inclusion (Report for Economic Policy Research and Advice Project (CEPRA) «Living Standards and Income Inequality in Selected Regions»). 2001. URL: <http://www.povertyandhumanrights.org/docs/894598814.pdf> (дата звернення: 14.11.2017)